

Rozhovor s lotyšskou velvyslankyní. Její Excelencí paní Ivetou Šulcovou

JAN KRAVČÍK, IVANA SKÁLOVÁ

Paní Iveta Šulca je od roku 2001 mimořádnou a zplnomocněnou velvyslankyní Lotyšska v ČR a od roku 2002 zastává stejnou funkci i pro Republiku Chorvatsko. Dříve působila na Ministerstvu zahraničních věcí LR, zabývala se především ekonomickými vztahy a zahraničním obchodem. Je autorkou mnoha článků a spoluautorkou publikací zabývajících se těmito tématy. Je vdaná a má dceru.

Jaké jsou vaše diplomatické zkušenosti? Liší se vaše působení v České republice od předchozích misí?

Jsem profesionální diplomatkou, začala jsem pracovat na Ministerstvu zahraničních věcí Lotyšska v roce 1991, prakticky okamžitě po znovuzískání nezávislosti. V tomto ohledu bych mohla být považována za poměrně „starou“ a zkušenou, ale ve skutečnosti je tohle můj první post velvyslankyně. Předtím jsem ale už působila v zahraničí, v letech 1994–1998 jsem byla radou lotyšského velvyslanectví ve Spolkové republice Německo. Myslím, že pro mé působení zde jsou stěžejní dva momenty. Jednak se jedná o summit NATO, což byla pro Lotyšsko jedinečná historická příležitost a událost – zaprvé bylo pozváno ke vstupu do NATO a zadruhé se mohlo summitu účastnit. Pro mne jako velvyslankyni to znamenalo vyvinout neobyčejné úsilí pro zajištění prezentace Lotyšska. Podařilo se nám například uspořádat velkou a úspěšnou společenskou akci ve Smetanově síni Obecního domu, kde vystoupil lotyšský virtuos Gideon Kremer se svým souborem Kremerata Baltica, čímž jsme společně s ostatními pobaltskými státy oslavili tuto historickou událost. Druhou rovinou je pochopitelně nová budoucnost po našem připojení se k Evropské

unii, což mimo jiné znamená, že také vzájemné vztahy nově přijatých zemí se stanou otevřenějšími. Musíme proto najít základ, na kterém se budou dál vyvíjet.

Domníváte se, že se povědomí Čechů o Lotyšsku a jeho kultuře za posledních dvanáct let zvýšilo? Jak k tomu přispělo právě lotyšské velvyslanectví?

Zaprvé, povědomí o české a slovenské kultuře je v Lotyšsku mnohem vyšší, než povědomí o Lotyšsku v České republice – a předpokládám, že i na Slovensku. Je to částečně i proto, že Lotyši velmi pozorně sledovali všechny tragické události roku 1968 a později také přesně věděli, o čem Václav Havel mluví. Nejznámějším Čechem v Lotyšsku je totiž Václav Havel, a proto nebudu zmiňovat Švejka a další postavy. Myslím, že Lotyšsko zatím jistým způsobem postrádá velké osobnosti, někoho, s kým by si jej ostatní národy mohly ztotožnit. O tom například svědčí skutečnost, že lotyšský velvyslanec bývá v médiích často označován za velvyslance litevského a anglické jméno mají země, Latvia, je překládáno jako Litva.

Promiňte, platí to i opačně?

Ne, ne, to se týká pouze Lotyšska! Ptala jsem se známých jazykovedců, proč tomu tak je, a bylo mi řečeno, že hlavním důvo-

dem je skutečnost, že lidé si pletou Litvu a Lotyšsko obecně, zároveň se však jedná i o jisté sémantické obtíže. Mimochodem, když na koncertu Rolling Stones vystupovala jako předkapela lotyšská skupina Brainstorm, v rozhlasu o ní hovořili jako o litevské skupině. Podobně o lotyšských hokejistech či fotbalistech se v médiích hovoří jako o litevských a tak dále... Já se domnívám, že v podstatě lidé uvažují správně, ale říkají to špatně. Občas žertují, že cílem mé mise je, aby si lidé přestali plést Lotyšsko s Litvou. Budeme-li hovořit vážněji, je velmi těžké najít to správné sdělení, abychom byli „přítomní“ a abychom byli vidět. Vždy je nutné vzít v úvahu odlišnosti a zvláštnosti národa, kterému se chceme prezentovat. To je zásadní pravidlo mého působení na postu velvyslankyně v České republice.

Existuje nějaký výrazný rozdíl mezi mentalitou Čechů a Lotyšů?

Oba národy byly svědky tragických událostí, a to v poměrně nedávné minulosti. Mám tím na mysli okupaci, u vás založenou na Mnichovské dohodě a u nás na Paktu Molotov–Ribbentrop. Následovaly i další represe a existence našich národů byla velmi ohrožena. Všechny tyto události nás posílily. Česká a lotyšská kultura mají mnoho styčných bodů, a to již od 18. století, což je pro většinu české veřejnosti poněkud neznámou informací. Lotyšský pravopis byl založen na pravopisu Jana Husa. Byl zde velký vliv Čelakovského na lotyšské národní hnutí. A když navštívíte například Ratibořice, zjistíte, že i ty mají spojitost s Lotyšskem, stejně jako Rohanský palác na Malé Straně, kde sídlí ministerstvo školství.

Víte tedy o nějakém významném rozdílu v našich národních mentalitách?

Zcela jistě tady jsou rozdíly, které vycházejí jak z historie, tak z kultury. Česká kultura je kulturou malého národa, ale je velkou kulturou. V souvislosti s tím mě překvapuje, že znalost cizích jazyků je u Čechů nízká. Z kontaktů se světovými diplomaty vím, že pouze velké národy si mohou dovolit neznat jazyky. Ve srovnání s Čechy téměř každý vzdělaný Lotyš umí kromě lotyštiny ještě dva, tři cizí jazyky.

Je těžké u nás nalézt přátele? Podařilo se vám to?

Řekla bych, že český národ není příliš otevřený. Přestože je čeština slovanským jazykem, očekávat, že Čaši budou otevření a důvěřiví jako ostatní Slované, by byla velká chyba. Je několik pravidel, která v této společnosti musíte dodržovat. Jedním ze základních pravidel je neuspěchat přátelství, nevnucovat ho. Řekla bych, že spíš volíte přístup „krůček po krůčku“.

Jaká část české kultury je vaší nejoblíbenější?

Budeme-li hovořit o umění, hodně se zajímám o sklo a snažím se, aby mi zde neunikla ani jedna důležitá událost týkající se uměleckého sklářství. Snažím se také vytvořit síť kontaktů mezi vašimi a našimi umělci. Co se týká mých dalších zájmů – miluji architekturu. Myslím, že jsem viděla většinu vašich secesních budov zevnitř a velký dojem na mě udělala kubistická architektura, která je opravdu unikátní. Samozřejmě jsem vždy sledovala vaši kinematografii, která byla jakýmsi symbolem vaší kulturní nezávislosti v 60. letech.

Co z lotyšské kultury byste doporučila české veřejnosti, co by mohlo nebo mělo upoutat její pozornost?

Zaprvé, důležité je, že nemůžete skutečně porozumět a ocenit lotyšskou kulturu, pokud nevíte alespoň něco o lotyšských dějinách. To je důvod, proč jsem se v roce 2001 rozhodla pro projekt výstavy *Lotyšsko – Země. Národ. Stát*. Výstava měla velký úspěch, a proto ji po Praze představujeme také v jednotlivých regionech. Zadruhé, myslím, že musíme doporučit a ukázat něco, co by váš národ mohlo zajímat. Celkem unikátní je lotyšská keramika, a proto jsme v Uměleckoprůmyslovém muzeu uspořádali výstavu prací lotyšských keramiků tří generací. Také jsme pomáhali při uzavření partnerství mezi Prahou a Rigou, které sice není oficiální, ale uspořádali jsme několik velice úspěšných akcí a primátor Pavel Bém Rigu navštívil. Důležitá je také literatura, protože právě díky překladům z lotyštiny si může česká veřejnost udělat obrázek o naší kultuře. Významnou roli v tomto hraje pražská filozofická fakulta a jmenovitě Pavel Štoll.

Jak se vám líbí čeština? Učíte se ji?

Mým prvním cizím jazykem byla němčina, protože ruštinu nemohu považovat za skutečně cizí jazyk, byli jsme zvyklí mluvit rusky. Druhým byla angličtina. Začít se učit česky bylo pro mě jedinečnou zkušeností. Zaprvé, byla jsem velmi překvapena, že nejsem vůbec schopna zvládnout vaši výslovnost, a na své první hodině češtiny v Rize jsem nebyla schopna vyslovit ani větu. Musím říct, že slovo „nashledanou“ pro mě bylo po nějakou dobu nepřekonatelnou překážkou. Pro diplomata však není nezbytné, aby ovládal jazyk země, do které je vyslán. Znalost jazyka ale pochopitelně pomáhá při porozumění dokumentům, médiím, projevům a dává možnost nezávisle posuzovat situaci v zemi a nebýt závislý na zprávách tiskového oddělení velvyslanectví. Takže v roce 2001 jsem investovala značné úsilí do pokusu naučit se česky a nyní můžu říct, že jsem schopná rozumět téměř všemu. Není mnoho velvyslanců, kteří by mohli sledovat projevy vašich představitelů bez tlumočnicka, a proto jsem velice hrdá, že to dokážu. Při nějaké oficiální příležitosti bych se však česky promluvit neodvážila.

Přejdeme k otázkám týkajícím se rozšíření EU. Česká masmédiá často informují o životě v zemích patnáctky. Téměř vůbec si však nevšímají přistupujících zemí. Je tomu tak také v Lotyšsku?

Myslím, že obecně je to stejné, ale nepříkládala bych tu významnou roli státu, protože většina médií je soukromých a pochopitelně budou spíše uvádět zprávy z Francie než z Lotyšska. Můžu dokonce žertovat ve smyslu, že budeme šťastní, když česká média začnou uvádět jakékoliv zprávy o Lotyšsku. Proto také již třetím rokem pořádáme výlet novinářů z nejvýznamnějších českých médií do Lotyšska, což má za výsledek krásné články o naší zemi. Měla bych být také spokojena s počty turistů, kteří z ČR do Lotyšska přijíždějí.

Předpokládáme, že také Lotyšsko má své euroskeptiky. Jaká jsou jejich hesla?

Abychom porozuměli kořenům euroskepticismu, musíme se opět zahledět do minulosti národa, z čehož může pramenit jisté napětí. Na druhou stranu je nutné

správně odhadnout politický význam euroskeptiků a statistiky z parlamentních voleb z roku 2002 ukazují, že jediná politická strana, která měla vyhraněný euroskeptický postoj, takzvaná Strana Lotyšů, získala 0,5 %. Proto bych nepřeceňovala význam lotyšských euroskeptiků. Oproti tomu v lidech jsou stále živé vzpomínky na poměrně nedávnou minulost a okupaci, a proto se bojí ztráty znovunabytých nezávislosti. Vzpomínám si, co napsal první československý prezident Masaryk, který už ve 20. letech uvažoval o integraci evropských států. Napsal, že jí nemůže být dosaženo bez jisté ztráty národní suverenity. Takže vstup do Evropské unie neznamená jenom brát, ale i dávat, je to vstupenka, od které nemůžete očekávat výhody, pokud nebudete ochotni se o něco podělit a přijmout některé závazky. A hesla euroskeptiků jsou si podobná všude. Takže vezmete-li hesla českých euroskeptiků a přenesete je do Lotyšska, budou tam fungovat stejně.

Říkáte, že se Lotyšsko musí o něco podělit. Jsou nějaké specifické nevýhody vstupu Lotyšska do EU? Co musí vaše země obětovat?

Nikdy bych nepoužila slovo obětovat. Nemyslím si, že je dobré používat taková slova v kontextu rozšiřování Evropské unie, protože já skutečně vidím pro malý národ spíše výhody v tom stát se součástí EU. Příslušnost k Evropě totiž není jen geografická poloha, ale také příslušnost k rozvinuté ekonomice, politickým a bezpečnostním strukturám. Pokud vás ale zajímají specifika přístupu Lotyšska k EU, existují faktory, které změni podmínky života v naší zemi. V první řadě bych zmínila – my je nazýváme lotyšským kulturním dědictvím – rybaře a zemědělce. Máme velký podíl venkovského obyvatelstva a velmi silný agrární sektor – ve vašem případě se jedná o tři, v našem o téměř osmnáct procent populace. Musíme být tedy obezřetní a při našem vstupu brát tento faktor v úvahu. Druhým specifikem je geografická poloha Lotyšska, je bránou na sever, tranzitní zemí. Podíváte-li na rakouský postoj vůči mezinárodnímu tranzitu a znečištění ovzduší, nedivila bych se, kdyby stejná opatření přijalo jak Lotyšsko, tak Česká republika.

Lotyšsko

Nedávné průzkumy ukázaly, že více než 64 % tzv. neobčanů má zájem získat lotyšské občanství. Pouze 14 % respondentů zájem nemá, zbytek je nerozhodnutý. Studie, na které se podílelo 200 odborníků a 6950 neobčanů ze všech koutů země, ukazuje, že faktory nejčastěji bránící lidem v získání občanství jsou přesvědčení, že jej získají automaticky, a naděje, že naturalizační proces bude v budoucnu zjednodušen. Ukázalo se také, že 90 % dotázaných jej považuje za pozitivní proces. Počátkem roku 2003 mělo Lotyšsko 504 300 neobčanů, což představovalo 22 % obyvatelstva země.

Litva

Zvláštní parlamentní komise oznámila, že má dostatek právních podkladů pro ústavní obžalobu prezidenta Rolandase Paksase. Začátkem loňského prosince litevský parlament uznal prezidenta vinným z „ohrožování bezpečnosti státu“ a zahájil přípravu jeho sesazení. Paksas by měl být podle parlamentních vyšetřovatelů osobně zapleten do aféry kolem styků jeho poradců s ruskou mafii, kolem nelegálního vývozu zbraní a finančních machinací. Aféra podle pozorovatelů hrozí vážně poškodit pověst země, která v dubnu vstupuje do hlavních evropských integračních struktur.

Polsko

Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku zamítl stížnost jednotlivců snažících se zaregistrovat Svaz občanů slezské národnosti. Polské úřady odmítly zaregistrovat svaz jednak kvůli jeho názvu a jednak pro některá ustanovení jeho stanov, která označují Slezany za národnostní menšinu. „Znamená to, že významná mezinárodní instituce neuznala nárok skupiny 173 tisíc lidí, jež se vyslovili pro slezskou národnost při loňském sčítání lidu. Ale znamená to, že tato národnost neexistuje? Nikoliv. V procesu formování národa neplatí žádná konečná rozhodnutí,“ řekl Krzysztof Lecki ze Slezské univerzity v Katowicích.

EU vyvinula jistý nátlak na pobaltské státy, aby vyřešily své problémy s ruskou menšinou. V Lotyšsku probíhá sociální reintegrace ruský mluvících obyvatel...

Přesně řečeno, jde o společenskou integraci, nikoli reintegraci.

Chcete naznačit, že Rusové nebyli nikdy integrováni a jsou tedy teprve nyní?

V první řadě bych ráda opravila tvrzení, že EU vyvinula nátlak. Nikdy se nejednalo o nátlak, vždy šlo o dialog. Je pochopitelné v zájmu každého národa, aby vytvářel tolerantní a mírumilovné prostředí. Proto je pochopitelné, že Lotyšsko zavedlo program tolerance vůči menšinám. Statistika říká, že v období první republiky, tedy ve 20. a 30. letech, žilo v Lotyšsku osmnáct různých národností. Tehdy bylo Lotyšů 75 %, Židů 7 %, Rusů 8 %... Následkem okupace a druhé světové války se tyto podíly změnily. Nyní je téměř třetina obyvatelstva ruskojazyčná. Existuje tedy jediný způsob, jak dosáhnout stability a prosperity, a tím je podpora menšin a jejich kultury. Proto malé Lotyšsko s omezeným rozpočtem našlo peníze, aby financovalo školy pro osm menšin. Děláme vše co umíme pro to, abychom v Lotyšsku měli integrovanou společnost.

Přesto ruští politici obviňují Lotyšsko z diskriminace ruské menšiny...

Můžu se zeptat, jak dlouho trvala normalizace vztahů s Ruskem vám? Jak víte, mezinárodní politika se řídí národními zájmy, a proto pro Rusko může být legitimní otvírat tuto či jiné otázky. Ale Lotyšsko jde jinou cestou, jeho cílem je mít tolerantní a mírumilovnou společnost. A proto hledáme způsoby, jak tohoto cíle dosáhnout. Když si opět uvědomíte geografickou polohu Lotyšska, zjistíte, že pro nás existují jen dvě možnosti – Východ nebo Západ. Lotyšsko nemá jinou možnost. A když posoudíte vývoj za posledních deset let ve státech SNS a vývoj v EU, je naprosto jasné, kterým směrem se vydáme. Myslíte si, že je špatné, když malá mnohonárodnostní země chce vystavět svoji budoucnost na toleranci a mírové integraci?

Mezi Lotyšskem a Ruskou federací existuje i spor o hranice. Vaše prezidentka Vaira Vīķe-Freiberga kdysi prohlásila

cosi ve smyslu, že urovnání všech sporů nelze dosáhnout bez vůle na obou stranách a že na straně ruské takovou vůli postrádá...

Lotyšsko už několikrát předložilo návrh na kompromisní řešení hraničního sporu, ale nikdy nebyl ruskou stranou přijat.

Mohla byste nám říct, jaké další akce připravujete tento rok pro prezentaci Lotyšska a jeho kultury?

Ještě bych se chtěla vrátit k tématu sociální integrace – musím říct, že jsem vděčná, že jste se na toto téma zeptali. Je to totiž jedno z témat, o kterých by se rozhodně mělo hovořit.

Co se kulturních událostí týče, především zde máme Lotyšské kulturní středisko, což není pro malé národy typické. Tento rok jsme se rozhodli propagovat Lotyšsko v regionech. Kromě již zmíněvané putovní výstavy *Lotyšsko – Země. Národ. Stát.* připravujeme dva projekty – výstavu dětských kreseb o Lotyšsku a výstavu lotyšských fotografií tří generací dokumentujících lotyšský venkov a přírodu. Také je tu další velká příležitost pro zviditelnění Lotyšska, a tím je hokejové mistrovství světa, kdy se lotyšské a české mužstvo setkají už v zahajovacím zápase. Pro mě jako lotyšskou velvyslankyni je to jedinečná šance znovu představit Lotyšsko a Rigu médiím. V neposlední řadě bych zmínila společnou akci tří velvyslanectví, kterou bylo pokřtěno nově vydaného *Slovníku litevských, lotyšských a estonských spisovatelů*. Jeho význam bychom neměli podceňovat, protože může přispět k lepšímu poznávání naší kultury. Také proto jej chceme prezentovat v jednotlivých regionech. Chystáme také několik dalších výstav, jako současné malířství a další výstavu lotyšské keramiky. Na začátku února jsme věnovali jeden vzácný kus Uměleckopřemyslovému muzeu a předání se účastnil i premiér Špidla.

Chtěla byste něco dodat závěrem?

Myslím, že jsme se dotkli většiny témat týkajících se našich kultur, ale přece jen bych ještě ráda vyjádřila přesvědčení, že Čechy a Lotyšské víc věcí spojuje, než rozděljuje.

www.prague.am.gov.lv